Niilo Jääskinen
26.11.2018

Lakivaliokunnnalle

Asiantuntijalausunnon täydennys: Hallituksen esitys 201/2018 vp tavaramerkkilaiksi ym.

Lakiehdotuksen 61 §:n 3 momentti

Valiokunnan kuulemisessa 22.11.2018 Suomen Asianajaliiton edustaja kiinnitti huomiota siihen, että 61 §:n 3 momentin säännös, joka tekee poikkeuksen kannemenettelyn ensisijaisuuden periaatteeseen tilanteessa, jossa PRH:n päätös tavaramerkin mitätöintiä tai menettämistä taikka toiminimen kumoamista koskevassa asiassa on valituksen johdosta vireillä markkinaoikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa, on epäselvä koskien tilannetta, jossa PRH:n päätöstä koskeva valitusaika ei ole kulunut loppuun, mutta valitusta ei (vielä) ole tehty.

Ehdotetussa sääntelyssä on tässä suhteessa selvä aukko, jota ei voitane tulkinnalla ratkaista. Markkinaoikeus ei voine jättää valitusaikana nostettua kannetta tutkimatta, muttei liioin jättää valitustakaan tutkimatta huomioon ottaen perustuslain 21 §:ssa säädetty oikeus saada oikeuksia koskeva päätös tuomioistuimen tutkittavaksi. PRH:n mitätöinti- tms. asiassa tekemä päätös koskee selvästi hakijan oikeutta, eikä hänen oikeuttaan saada valitus käsitellyksi voida poistaa sillä perusteella, että jokin toinen taho nostaa kanteen samaa merkkiä tai toiminimeä koskien.

Ongelma voidaan ja on nähdäkseni syytä poistaa seuraavalla lisäyksellä:
[61§3]: ” …..jos samoja asianosaisia ja samaa tavaramerkkiä koskevan hakemuksen johdosta on annettu ratkaisu, johon on haettu *tai voidaan valituksella hakea muutosta*, eikä asiaa ole vielä lainvoimaisesti ratkaistu.”

Toinen, lakiteknisesti yksinkertaisempi vaihtoehto olisi poistaa relatiivilause momentin lopusta. Tuolloin asiassa annettu PRH:n ratkaisu itsessään poistaisi mahdollisuuden kanteen nostamiseen, jolloin asia voisi jatkoa ainoastaan PRH:n päätökseen kohdistuvana muutoksenhakuna. Tämä ratkaisu olisi kuitenkin ongelmallinen 4 momentissa säädetyn oikeusvoimavaikutuksen näkökulmasta, joka momentissa rajautuu ymmärrettävästi pelkästään lainvoimaisiin päätöksiin ja tuomioihin. Itse pidän ensimmäistä vaihtoehtoa selkeämpänä, koska siinä lainvoimaisuuskriteeri rajaa 3 momentin soveltamisalan suhteessa 4 momenttiin.

Lakiehdotuksen 21 ja 22 §

Lakiehdotuksen 21 §:n 2 momentissa säädetään tilanteesta, jossa hakija ei PRH:n kehotuksesta huolimatta täydennä hakemustaan tai esitä selvitystä tai anna lausuntoa PRH:n kehotuksessa edellytetyllä tavalla. Jos hakija ei tällaista hakemuksen täydentämistä suorita, hakemus raukeaa kehotetulta osalta, mistä ilmoitetaan hakijalle. Ilmoitus ei olisi valituskelpoinen päätös. Pykälän 3 momentista ilmenee, että tapauksessa, jossa selvitys tms. on annettu, mutta este on olemassa sen antamisen jälkeenkin, hakemus hylätään (valituskelpoisella päätöksellä). Ehdotuksen 22 §:n mukaan rauennut hakemus voidaan kahden kuukauden kuluessa elvyttää toimittamalla vaaditut selvitykset tai lausunnot ja suorittamalla erikseen säädetty maksu. Rauenneen hakemuksen jatkaminen mahdollistaa alkuperäisen hakemuksen mukaisen aikaprioriteetin säilyttäminen.

Ehdotettu sääntely vastaa nykyisen tavaramerkkilain 19 §:ssä säädettyä hakemuksen sillensä jättämistä, josta tehty päätös on lain 51 §:n mukaan valituskelpoinen. Mahdollisuus rauenneen hakemuksen elvyttämiseen määräajassa vastaan patenttilain 156 §:n 3 momentin mukaista sääntelyä. Lakiehdotuksen 21 §:n 2 momentissa tarkoitettu raukeaminen voi tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun hakija ilmoittaa käyvänsä sekoitettavissa olevan estemerkin kanssa neuvotteluja ja toimittavansa erikseen tämän rekisteröintisuostumuksen, mutta tällaista suostumusta ei ole toimitettu PRH:lle kehotuksen jälkeenkään.

Olli Mäenpää toteaa teoksessaan Hallintolaki ja hyvän hallinnon takeet, Helsinki 2008 (s. 110-111), että ”Viranomaisella ei voimassaolevan lainsäädännön mukaan ole yleistä velvollisuutta todeta, että tietyn asian käsittely on päättynyt tai että asia on rauennut. Hyvän hallintatavan mukaisena voidaan kuitenkin pitää, että asian käsittelyn päättymisestä tehdään merkintä diaariin tai asiakirjahakemistoon silloinkin, kun asian vireilläolo ei pääty hallintopäätökseen.” Toisaalta Hallberg–Ignatius–Kanninen (Hallintolainkäyttölaki, Helsinki 1997, s.81–81) katsovat, että viranomaisen päätös jättää asia nimenomaisella päätöksellä silleen rinnastuu tutkimatta jättämiseen, ja on siten valituskelpoinen päätös. Toisaalta, jos asian käsittely raukeaa siksi, että asianosainen peruuttaa vireillepanotoimensa tai muutoin luopuu asiaa ajamasta, asia raukeaa asianosaisen aloitteesta eikä sen toteava päätös ole muutoksenhakukelpoinen. Jäljempänä esitetään muistion lopuksi muutamia korkeimman hallinto-oikeuden päätöksiä, joista ilmenee, että kysymystä arvioidaan asianosaisen oikeussuojan tarpeen näkökulmasta.

Lakiehdotuksen 21 §:n 2 momentissa olevaa valituskiellon perustuslain mukaisuutta on käsitelty säätämisjärjestysjaksossa (229–230), missä sitä pidetään perustuslain kannalta hyväksyttävänä. Yhdyn tähän arvioon. Säännöksen yksityiskohtaisista perusteluista käy ilmi, että raukeamismahdollisuus liittyy hakijan passiivisuuteen reagoida kehotukseen. Jos kehotukseen reagoidaan, mutta PRH:n käsityksen mukaan riittämättömästi tai virheellisesti, hakemus hylätään pykälän 3 momentin mukaisesti.

Raukeamisilmoituksen valituskelvottomuutta perustellaan hallituksen esityksessä sillä, että tilanteessa jossa raukeamisen jälkeen hakemusta jatketaan 22 §:n mukaisesti, valitus 21 §:n 2 momentin mukaisesta ilmoituksesta johtaisi siihen, että tavaramerkin rekisteröimiseen tähtäävä käsittely olisi samaan aikaan vireillä sekä PRH:ssa että markkinaoikeudessa. Markkinaoikeuden mahdollisuudet lausua hakijan passiivisuuteen perustuvan raukeamisen lainmukaisuudesta ovat myös rajalliset huomioon ottaen, että sen perusteluna on vain mainittu seikka.

Arvioitaessa ehdotetun valituskiellon hyväksyttävyyttä perustuslain 21 §:n nojalla, on ensiksi tarkasteltava *perustelujen puuttumista* raukeamista koskevasta PRH:n ilmoituksesta. Pykälän soveltamistilanteessa hakijalle on annettu PRH:n kehotuksella tietoon hakemuksen puutteellisuudet, niiden korjaamiseksi edellytetyt toimet sekä näiden määräaika ja hakemuksen raukeamisuhka. PRH:n ratkaisun perustelut ovat siten hakijan tiedossa eikä perusteluvelvollisuuden täyttämiseksi tarvita erillistä uutta hallintopäätöstä.

PRH:n *ilmoituksen valituskelvottomuuden* ongelmallisuus perustuslain 21 §:n näkökulmasta olisi ilmeistä, jos lakiehdotus ei sisältäisi 22 §:n mahdollistamaa rauenneen hakemuksen saamista uudelleen käsiteltäväksi ilman hakemuksen etuoikeuspäivään liittyviä oikeudenmenetyksiä. Mielestäni 22 § kuitenkin pelastaa 21 §:n tältä osalta ja poistaa perustuslakiin liittyvän ongelman.

Nimittäin asianosaisen *funktionaalisen oikeussuojan tarpeen* näkökulmasta lakiehdotuksen 21 §:n ja 22 §:n muodostama kokonaisuus ei eroa asiallisesti tilanteesta, jossa hakemusasiassa viranomaisen päätöksestä jättää tutkimatta hakemus (esimerkiksi täydennyspyynnössä pyydettyjen, hakemuksen käsittelyn edellytyksiä koskevien lisäselvitysten toimittamisen laiminlyönnin vuoksi) ei ole suoraan valitusoikeutta, vaan siitä on

ensiksi tehtävä oikaisuvaatimus samalle viranomaiselle. Kummassakaan tapauksessa passiiviseksi jättäytynyt hakija ei pääse käsittelyn lopettavasta päätöksestä suoraan tuomioistuimeen, mutta hän ei tästä huolimatta kärsi lopullista prosessuaalisen oikeussuojan menetystä, koska hallintomenettelyn uudelleen käynnistyminen viranomaisessa johtaa valituskelpoiseen päätökseen.

Selvennyksenä todettakoon, että hakemusasioissa käsillä oleva mahdollisuus saada asia vireille uudella hakemuksella ei ole oikeudellisesti merkityksellinen tässä yhteydessä. Tavaramerkin hakijan kannalta on olennaista, että kysymys on saman hakemuksen jatkamisesta, koska merkin etuoikeuspäivä säilyy tässä tapauksessa.

Oikeuskäytäntöä:

KHO 7.7.2014 T 2190 (julkaisematon). Tavaramerkkirekisteröinnin haltija oli valittanut PRH:n väitteen johdosta tekemästä päätöksestä kumota rekisteröinti, mutta myöhemmin ilmoittanut, että asiasta oli tehty sovinto, ja peruuttanut valituksen, jolloin markkinaoikeus jätti asian sillensä. KHO lausui haltijan purkuhakemuksen johdosta mm. seuraavasti:
”Edellä selostetun tapahtumaketjun perusteella on ilmeistä, että Patentti- ja rekisterihallituksen päätöksestä tehdyn valituksen peruuttaminen on perustunut virheelliseen arviointiin toimenpiteen oikeudellisista seurauksista. Markkinaoikeuden saatua valittajan asiamiehenä toimineen lakimiehen selväsanaisen ilmoituksen valituksen peruuttamisesta käsittelyä ei kuitenkaan ole ollut markkinaoikeudessa mahdollista jatkaa, vaan markkinaoikeuden on tullut jättää asia sillensä.
Tässä tilanteessa markkinaoikeuden toteamus asian jäämisestä sillensä ei ole sisältänyt hallintolainkäyttölain 5 §:n 1 momentissa tarkoitettua toimenpidettä, jolla asia olisi ratkaistu tai jätetty tutkimatta. Päätös ei siten ole valituskelpoinen eikä hallintolainkäyttölain 68 §:n säännös huomioon ottaen myöskään purkukelpoinen.
Markkinaoikeuden päätöksen purkamista koskevan vaatimuksen ratkaisemiselle on tämän vuoksi hallintolainkäyttölain 51 §:n 2 momentissa tarkoitettu este, jonka perusteella hakemus on markkinaoikeuden päätökseen kohdistuvana jätettävä tutkimatta.”
KHO 9.11.2006/2970 (Lyhyt ratkaisuseloste)
Oikeusturvan saatavuus - Oikeusapu - Perusoikeusmyönteinen tulkinta - Valituksen tutkiminen - Valitusmaksu - Käsittelymaksu - Patentti – Vuosimaksu
A:n patenttihakemus oli Patentti- ja rekisterihallituksen päätöksellä jätetty maksamattoman vuosimaksun takia «sillensä». Patentti- ja rekisterihallituksen valituslautakunta oli jättänyt A:n Patentti- ja rekisterihallituksen päätöksestä tekemän valituksen tutkimatta, koska A ei ollut myöskään suorittanut valituksesta säädettyä valitusmaksua. A:lle oli oikeusaputoimiston päätöksellä myönnetty oikeusapua ilman perusomavastuuosuutta.
Korkein hallinto-oikeus kumosi ja poisti valituslautakunnan päätöksen. Patentti- ja rekisterihallituksen valitusasioiden käsittelystä annetun lain 4 §:n 1 momentin mukaista valitusmaksua oli pidettävä oikeusapulain 4 §:n 1 momentissa tarkoitettuna käsittelymaksuna. Näin ollen ja kun oikeusapua saavan tekemän valituksen jättäminen pelkästään valitusmaksun suorittamatta jättämisen perusteella tutkimatta olisi ollut perustuslain 21 §:n säännöksen vastainen lopputulos, oli katsottava, että valitusmaksu oli sellainen käsittelymaksu, jonka suorittamisesta oikeusapupäätöksen edunsaaja oikeusapulain 4 §:n 1 momentin nojalla vapautuu.
Korkein hallinto-oikeus tutki välittömästi A:n valituksen Patentti- ja rekisterihallituksen päätöksestä ja hylkäsi valituksen.
Suomen perustuslaki 21 §
Laki Patentti- ja rekisterihallituksen valitusasioiden käsittelystä 4 § 1 mom.
Oikeusapulaki 4 § 1 mom.
KHO 2000:77:

Patenttihakemus, joka oli tehty 7.11.1995, oli 25.6.1997 muunnettu hyödyllisyysmallihakemukseksi. Patentti- ja rekisterihallitus jätti kantapatenttihakemukseen perustuvan, 11.12.1997 jätetyn jaetun hakemuksen tutkittavaksi ottamatta sillä perusteella, että kantapatenttihakemus oli peruuntunut lopullisesti kun se oli muunnettu hyödyllisyysmallihakemukseksi. Myös valituslautakunta katsoi päätöksessään, että kantapatenttihakemus oli hyödyllisyysmallioikeudesta annetun lain 8 §:n (10.5.1991/800) hallituksen esityksessä 232/1990 vp. esitettyjen perustelujen ja yleisesti noudatetun käytännön nojalla katsottava peruuntuneeksi 25.6.1997, jolloin se oli muunnettu hyödyllisyysmallihakemukseksi ja näin ollen tuona päivänä lopullisesti ratkaisu, jolloin sen jakaminen ei ollut enää mahdollista.

Korkein hallinto-oikeus kumosi seuraavilla perusteilla patentti- ja rekisterihallituksen sekä valituslautakunnan päätökset palautti jatketun hakemuksen patentti- ja rekisterihallitukselle käsiteltäväksi: Kantahakemuksesta jaettu patenttihakemus voidaan patenttilain 11 §:n mukaan esittää niin kauan kuin kantahakemusta ei ole lopullisesti ratkaistu. Kantahakemuksen vireilläolo on katsottava päättyneen vasta silloin, kun sen hyväksymisestä, hylkäämisestä tai sillensä jäämisestä on annettu lainvoimainen päätös. Tällaista päätöstä ei ole asiassa annettu. Kantahakemusta ei voida hyödyllisyysmallioikeudesta annetun lain 8 §:n (10.5.1991/800) hallituksen esityksessä 232/1990 vp. esitettyjen perustelujen perusteella katsoa peruuntuneeksi. Patenttilaissa ei ole säädetty hakemuksen peruuntumisesta kysymyksessä olevassa tilanteessa. Jaettua hakemusta ei ole näin ollen voitu jättää tällä perusteella tutkimatta.

Lainvoimaisen päätöksen vaatimus johtui tässä tapauksessa siis PL:n 11 §:n silloisesta sanamuodosta.